

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2012 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2012

1

Vilnius 2013

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2012

1

Vilnius 2013

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Finansavimo sutartis Nr. LIT-7-55

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)
Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

Recenzijos skelbiamos duomenų bazėje recensio.net
Reviews appearing in this journal are published in recensio.net

FELIKSAS M. ŠABULDO (1941 04 21 – 2012 05 04)

Istorijos mokslas patyrė didelę netektį – 2012 m. gegužės 4 d. septyniasdešimt pirmaisiais gyvenimo metais nustojo plakusi žinomo Ukrainos mokslininko Felikso Michailovičiaus Šabuldo (Фелікс Михайлович Шабульдо) širdis.

F. Šabuldo, plačios erudicijos ir gilių žinių žmogus, savo mokslinį gyvenimą pašventė Vėlyvųjų viduramžių tyrinėjimams. Šio laikotarpio įvykius ir reiškinius Jis tyrė kaip integralius XIII–XV a. Vidurio Rytų Europos istorinio proceso fenomenus.

F. Šabuldo likimas, pirmiausia kaip žmogaus, kurio vaikystė ir jaunystė praėjo karo ir pokario metais, buvo nelengvas. Jis gimė kariškio šeimoje Ulan-Udėje 1941 m. balandžio 21 d. Dar paauglys pradėjo savo darbo kelią gamykloje ir 17 metų jau turėjo tekintojo specialybę. Tuo pačiu metu, dirbdamas gamykloje, Jis svajojo apie mokslo tęsimą.

1962 m. Jis įstojo į Kijevo Taraso Ševčenkos universiteto Istorijos fakultetą, o po metų pradėjo dirbti Kijevo valstybiniame miesto archyve vyresniuoju archyvaru. Po dviejų metų Jis jau Ukrainos TSR centrinio valstybinio istorijos archyvo jaunesnysis mokslo darbuotojas. Darbas archyvinėje terpėje tapo svarbiu laikotarpiu mokslininko gyvenime. Būtent čia F. Šabuldo išsiugdė ypatingą dėmesį šaltiniams, tapusiems Jo mokslinių darbų vizitine kortele.

1968 m. F. Šabuldo tapo „Ukrainos istorijos žurnalo“ (*Український історичний журнал*) redkolegijos nariu. Nuo to laiko ir iki gyvenimo pabaigos Jis glaudžiai susiejo savo gyvenimą su Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos Istorijos institutu. Be to, dideli organizatoriaus gebėjimai ir nepaprastas darbingumas leido Jam būti prie Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos Michailo Gruševskio Ukrainos archeografijos ir šaltinių tyros instituto ištakų ir raidos XX a. dešimtajame dešimtmetyje.

Aktyvios mokslinės veiklos pradžioje išryškėjo F. Šabuldo mokslinių interesų ratas. Pagrindinę vietą tarp jų greta šaltinių tyros ir archeografijos darbų užėmė viduramžiai. Svarbiausiu Jo tyrimų objektu tapo Ukrainos žemės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sudėtyje. Šiai problemai buvo skirta jo istorijos mokslų kandidato disertacija, kurią apgynė 1983 m. Vėliau disertacijos pagrindu buvo parengta ir 1987 m. paskelbta monografija „Pietvakarių Rusios žemės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sudėtyje“ (*Земли*

Юго-Западной Руси в составе Великого Княжества Литовского), kuri tapo pastebimu įvykiu istoriografijoje ir greitai susilaukė didelio skaitytojų dėmesio.

Tiriant Ukrainos istorijos „lietuviškąjį laikotarpį“, mokslininko dėmesys apsislojo prie faktiškai nenagrinėtų LDK ir Aukso ordos santykių aspektų. Ėmęs tyrinėti tuos nepopuliarius sovietinės istoriografijos erdvėje siužetus, F. Šabuldo iškėlė sau užduotį išsiaiškinti, kada ir kaip Ukrainos žemės perėjo iš Aukso Ordos į LDK sudėtį, taip pat pažinti šio proceso teisinius pagrindus. Tuo pat metu mokslininkas tęsė Fediro Petrunio pradėtus chanų jarlykų tyrimus, taip pat siekdamas nustatyti jų eiliškumą ir sudarymo procedūras, išaiškinti protografą ir t.t.

F. Šabuldo argumentuotai įrodė, kad Algirdo žygis į Černigovo-Severo žemę, Kijevo žemę ir Podolę ir Mėlynųjų Vandenių mūšis įvyko būtent 1362 m. Taip pat jis iškėlė hipotezę, kad egzistavo Algirdo ir Mamajaus susitarimas. F. Šabuldo palaikė mintį, kad Ukrainos žemės išsilaisvino nuo Aukso ordos kondominio teise. Jis apibrėžė LDK tekusių žemių ribas. Vystydamas hipotezę apie Algirdo ir Mamajaus sąjungą, F. Šabuldo spėjo, kad egzistavo Mamajaus jarlykas. Jį Lietuvos valdovui emiras išdavęs chano Abdulacho vardu. Išėitų, kad, tyrinėtojo nuomone, XIV a. pabaigoje Tochtamišas tik pavirtino kalbamą aktą. Savo išvadas F. Šabuldo išdėstė monografijoje „Mėlynųjų Vandenių mūšis ir jo išaiškinimo problemos“ (*Синеводская битва и проблемы ее развязания*) ir straipsnių serijoje.

Deja, sunki liga neleido F. Šabuldo atsakyti į visus klausimus. Tačiau, nepaisant ligos, mokslininkas iki paskutinių dienų buvo pilnas kūrybinių planų. F. Šabuldo moksliniai laimėjimai sulaukė pripažinimo ne tik Ukrainoje. Už įnašą į istorinės minties raidą Ukrainos mokslininkas buvo įvertintas Lietuvos Respublikos ordinu *Už nuopelnus Lietuvai*, taip padamas Riterio kryžiaus kavaliieriumi.

Borysas Čerkasas

Su Lietuvos mokslininkų darbais F. Šabuldo pirmąsyk susidūrė rašydamas disertaciją. Tada Jis su žodyno pagalba išstudijavo Romo Batūros darbą „Lietuva tautų kovoje prieš Aukso Ordą“ (Vilnius, 1975). Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo plečiant Lietuvos istorikų tarptautinius ryšius, dalyvauti mokslinėse konferencijose buvo kviečiami ir Ukrainos istorikai. 1997 m. vienas iš atvykusių į konferenciją, skirtą Motiejaus Strykovskio darbams ir jo laikų Lietuvos istoriografijai aptarti, atvykusių buvo F. Šabuldo. Nuo to laiko jis buvo dažnas Lietuvos istorikų svečias, skelbė straipsnius „Lietuvos istorijos metraštyje“ ir kituose mokslo leidiniuose. 2012 m. gegužės 24 d., jau po mokslininko mirties, Kaune vykusioje konferencijoje „Vidurio Rytų Europa mūsų prie Mėlynųjų Vandenių metu“ buvo perskaitytas F. Šabuldo pranešimas „Mėlynųjų Vandenių mūšio tyrimų apibendrinimai“ (*Итоги изучения Синеводской битвы*). Tai buvo paskutinis tiesioginis F. Šabuldo kontaktas su Lietuva.

Redkolegijos prierašas